

ЎТМИШГА НАЗАР

2 МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 2

LOOK TO THE PAST
SPECIAL ISSUE 2

ТОШКЕНТ-2023

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Юнусова Хуршида Эркиновна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори,
Телави давлат университети

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчеҳра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори,
Телави давлат университети

Кожақеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Дорошенко Татьяна Ивановна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент,
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Гофоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор
Самарқанд давлат университети

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
тарих фанлари номзоди, профессор,
Телави давлат университети

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Эшов Боходир Жўраевич
тарих фанлари доктори, профессор
Қариш давлат университети

Маҳкамова Надира Раҳмановна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент ахборот технологиялари
университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Фанлар академияси

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Қозоғистон дипломатия академияси

Раҳмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуридиневич
тарих фанлари доктори, профессор
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор
Санкт-Петербург Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор,
Қозоғистон давлат тарихи институти

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор,
Қозоғистон Миллий университети

Хайдаров Муродилла Махмудалиевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Алнева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

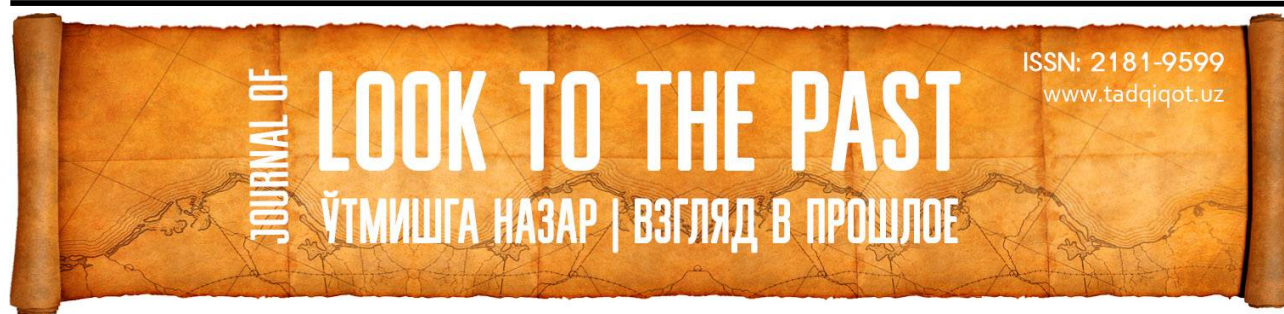
Иноятова Диларам Маниглиевна
Тарих фанлари доктори (DSc)
Ўзбекистон Миллий университети

Одилов Абдор Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Толибоева Нодира Одилжоновна
тарих фанлари бўйича фалсафа
доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети

1. Шоҳистаҳон Мамажоновна Улжаева ЎРТА ОСИЁ ТАРИХИНИНГ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИГА ОИД БАЪЗИ МУЛОҲАЗАЛАР.....	5
2. Abduraxmon Abdumovich Abduxalimov NAMANGAN VILOYATIDAGI QISHLOQ VRACHLIK PUNKTLARINING RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	11
3. Нурбек Аллабергенов ЎРТА ОСИЁНИНГ СУҒДИЙ ЁЗУВЛИ ТАНГАЛАР ТАРҚАЛГАН ТАРИХИЙ-ГЕОГРАФИК ВИЛОЯТЛАРИ ТЎҒРИСИДА.....	17
4. Рафикжон Сотволдиевич Атаханов XIX АСР ОХИРИ XX АСР БОШЛАРИДА ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҚОРАҚАЛПОҚЛАРИ ДЕҲҚОНЧИЛИК АНЪАНАЛАРИ.....	22
5. Ғулом Жуманазарович Ахмедов ЎРТА ОСИЁДА ИЛК ТЕМИР ВА АНТИК ДАВРДА КОНЧИЛИК.....	28
6. Акбар Давурбаевич Бабабеков ТУРИЗМ АНТРОПОЛОГИЯСИНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ ЁНДАШУВЛАРИ ВА МУАММОНИНГ ЎРГАНИЛИШ ТАРИХШУНОСЛИГИ.....	34
7. Mexriniso Olimnazarovna Begalieva D.N.LOGOFET ASARLARIDA SUG‘ORISH TIZIMIGA OID MA’LUMOTLAR (Surxon vohasi misolida).....	40
8. Элбек Алишерович Ботиров ТУРКИСТОН АССР БОЖХОНА ТИЗИМИДА СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ БОЖ-ТАРИФ СИЁСАТИ.....	45
9. Azad Xasanovich Vaisov MUSTAQILLIKNING ILK YILLARDA XORAZMDA IJTIMOY-EKOLOGIK VAZIYATNI SOG‘LOMLASHTIRISH MASALALARI.....	50
10. Расулжон Раҳимбаевич Дусчанов ЎЗБЕКИСТОН ССРНИНГ ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН КЕЙИН ДАВЛАТ БЮДЖЕТИ ТАРИХИ.....	56
11. Муйсин Тура ўғли Дусалиев ҚЎҚОН ХОНЛИГИНИНГ ЎЗБЕК ХОНЛИКЛАРИ БИЛАН ЎЗАРО СИЁСИЙ АЛОҚАЛАРИ ТАРИХИ.....	63
12. Ойбек Аҳмед ўғли Исаев ТЕРМИЗ ҲАЙВОНОТ БОҒИ ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИДАН КЕЙИНГИ ЙИЛЛАРИДА.....	72
13. Фарходжон Одилжонович Исматуллаев ТАЪЛИМ СОҲАСИДАГИ ХАЛҚАРО ҲАМКОРЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШИ.....	78
14. Elyorjon Zokir o‘g‘li Karimov XX ASR 60-YILLARI QASHQADARYO VILOYATI TARIXIGA BIR NAZAR.....	84
15. Гулмира Чориевна Каттаева ТИЛЛАБУЛОҚ ТАҚИНЧОҚЛАРИ ТУРЛАРИ.....	90
16. Фирюза Мухитдинова Абдурашидовна БЕРУНИЙНИНГ ИЖТИМОЙИЙ-СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИДА ХАЛҚ ФАРОВОНЛИГИ ВА ИНСОН ҚАДРИ МАСАЛАЛАРИ.....	96
17. Акмал Менглибоев СУРҲОНДАРЁ ОКРУГИДА МИЛЛИЙ - ОЗОДЛИК ҲАРАКАТИНИНГ ИККИНЧИ БОСҚИЧИ ВА ТАРИХИЙ ТАҲЛИЛЛАР.....	106

18. Гулчехра Исмаиловна Мўминова УСТРУШОНАНИНГ ЎРТА АСРЛАРГА ОИД ХЎЖАЛИК ИДИШЛАРИ ХАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР.....	111
19. Ismoil Nematov O'ZBEKISTON SSR SOLIQ SIYOSATIGA OID HUJJATLAR TAHLILI (O'ZMA R-86 FOND ASOSIDA).....	117
20. Nurali Ollomurodov QISHLOQ XO'JALIGIDA ISH HAQI BILAN BOG'LIQ QARAMA-QARSHI JARAYONLARINING TAHLILI (XX asrning 50 yillari misolida).....	123
21. Шаходат Абдукаҳхаровна Рузматова ПОДШО РОССИЯСИ ТОМОНИДАН ҚЎҚОН ХОНЛИГИНИНГ БОСИБ ОЛИНИШИ ВА УНИНГ ХОНЛИК АҲОЛИСИ ЭТНИК ЖАРАЁНИГА ТАЪСИРИ (1865-1876 йй.).....	127
22. Faxriddin Ro'ziboyev TURKISTON O'LKASI UCHUN ROSSIYA IMPERIYASI TOMONIDAN ISHLAB CHIQLIGAN BA'ZI NORMATIV QOIDALAR.....	132
23. Shavkatjon To'lanboev FARG'ONA HUNARMANDCHILIGINING O'ZBEK MILLIY HUNARMANDCHILIGIDA TUTGAN AHAMIYATI.....	137
24. Тўлқин Худойкулов Дўстбобоевич ЎЗБЕКИСТОНДА ҲАРБИЙ ИШ ТАРИХИ.....	143
25. Шерзод Чориев АРХИВ ҲУЖЖАТЛАРИ ЎЗБЕКИСТОНДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ ТАРИХИГА ОИД МАНБА СИФАТИДА (1924-1941 йй.).....	149
26. Fotima Nasirovna Shirinova HARAKATLAR STRATEGIYASIDAN TARAQQIYOT STRATEGIYASIGACHA.....	156
27. Shoiraxon Asqarovna Qambarova SOVET HUKUMATINING XX ASR BOSHLARIDA SAYLOV JARAYONLARINI TASHKILLASHDA OLIB BORGAN TARG'IBOT ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI (ANDIJON VA QO'QON SHAHARLARI MISOLIDA).....	165
28. Murodjon Normamat o'g'li Qurbonov SURXON VOHASINING TARIXIY – GEOGRAFIYASI (SO'NGI O'RTA ASRLAR).....	169
29. Kamoliddin Eshboltayevich Qobilov SURXON VOHASI BEKLIKLARINING IQTISODIY HAYOTIDA SAVDO-SOTIQ MUNOSABATLARINING RIVOJLANISHI (DENOV BEKLIGI MISOLIDA).....	174
30. Аъзамжон Юсупов XIX АСР БИРИНЧИ ЯРМИДА ЎРТА ОСИЁНИНГ ҚЎШНИ ХУДУДЛАР БИЛАН ИҚТИСОДИЙ АЛОҚАЛАРИ (Қўқон шаҳри мисолида).....	179
31. Дилдора Журакуловна Юсупова ҒАРБИЙ ЕВРОПА ОЛИМЛАРИНИНГ АРХИВШУНОСЛИК СОҲАСИДАГИ ОЛИБ БОРГАН ТАДҚИҚОТЛАРИ.....	184
32. Мансур Юсупов ЎЗБЕКИСТОН КИНОФОТОФОНО ҲУЖЖАТЛАР МИЛЛИЙ АРХИВИ ТАРИХИ.....	189
33. Гулжаҳон Шопулатовна Шайдуллаева ЎЗБЕКИСТОН ХУДУДИДАН ТОПИЛГАН ҚАДИМГИ ШАРҚ МАДАНИЯТЛАРИГА ОИД МАНБАЛАР.....	194
34. Саипова Камола Давляталиевна ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ОБЗОР ИЗУЧЕНИЯ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ: НА ПРИМЕРЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕНЬШИНСТВ УЗБЕКИСТАНА.....	206

Мансур Юсупов,
Ўзбекистон Миллий университети,
Тарих факультети ўқитувчиси
yusupovmansur525@gmail.com

ЎЗБЕКИСТОН КИНОФОТОФОНО ХУЖЖАТЛАР МИЛЛИЙ АРХИВИ ТАРИХИ

For citation: Mansur Yusupov. HISTORY OF THE NATIONAL ARCHIVE FILM, PHOTOGRAPHIC AND FONO DOCUMENTS OF UZBEKISTAN. Look to the past. 2023, Special issue 2, pp.

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10425807>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада Ўзбекистон Кинофотофоно хужжатлари Миллий архивнинг ташкил этилиш тарихи ва унинг фаолиятига бағишланган. Мақолада архивнинг бугунги кунгача бўлган фаолияти, халқаро алоқалари, эришган ютуқлари ҳақида маълумотлар ёритилган. Шунингдек, архивда сақланаётган тарихий, мустамлака, совет ва мустақиллик йиллари тарихига оид хужжатларнинг қисқача тавсифи берилган.

Калит сўзлар: Ўзбекистон, Кинофотофоно, Миллий архив, хужжат, мустамлака, мустақиллик

Мансур Юсупов,
Преподаватель Исторического факультета
Национального университета Узбекистана
yusupovmansur525@gmail.com

ИСТОРИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО АРХИВА КИНОФОТОФОНОДОКУМЕНТОВ УЗБЕКИСТАНА

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена истории создания Национального архива кинофотодокументов Узбекистана и его деятельности. В статье содержится информация о деятельности архива, международных связях и достижениях на сегодняшний день. Также дается краткая характеристика хранящихся в архиве исторических, колониальных, советских и документов независимости.

Ключевые слова: Узбекистан, Кинофотофоно, Национальный архив, документ, колония, независимость.

Mansur Yusupov,
Lecturer, Faculty of History
National University of Uzbekistan

HISTORY OF THE NATIONAL ARCHIVE FILM, PHOTOGRAPHIC AND FONO DOCUMENTS OF UZBEKISTAN

ABSTRACT

This article is devoted to the history of the creation of the National Archive of Film and Photo Documents of Uzbekistan and its activities. The article contains information about the activities of the archive, international relations and achievements to date. A brief description of the historical, colonial, Soviet and independence documents stored in the archive is also given.

Index Terms: Uzbekistan, Kinofotofono, National Archive, document, colony, independence.

1. Долзарблиги:

Архивлар тарих-кўзгуси бўлиб, мазкур ташкилотларда давлат ва жамият ҳаётида муҳим ўрин тутган манбалар сақланади. Ҳозирда архив ҳужжатлари тарихий, сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, маданий-маърифий соҳаларда кенг фойдаланилади. Айниқса, архивларда сақланаётган кино, фото, фоно ҳужжатлар ўзига хос тарихий манбавий аҳамиятга эга ҳисобланади. Ушбу ҳужжат турлари тарихий воқеа-ҳодисаларни қандай содир бўлган бўлса, шундайлигича эшитиш, кўриш имконини беради.

Бугунги кунда айнан ушбу архив ҳужжатларини ўрганиш, манбавий аҳамиятини очиб бериш муҳим вазифалардан ҳисобланади.

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Тадқиқот Ўзбекистон Кинофотофоно ҳужжатлар Миллий архиви тарихини ёритиб беришга қартилган бўлиб, унда даврий ёндашув, архив тарихига оид маълумотларнинг қиёсий таҳлил этиш, архивда сақланган ҳужжатларга тавсиф беришда манбашунослик нуқтаи назаридан таҳлил этиш ва тавсифлаш тадқиқот усулларида фойдаланилган. Мавзу доирасида ҳозиргача кўплаб тадқиқотлар амалга оширилган бўлиб, уларни совет ва мустақиллик даврига кўра туркумлаштириш мумкин.

Биринчи туркум тадқиқотларга, Партия кино-фото архиви Ф.М.Шамаева[1]. Иккинчи Жаҳон урушига тегишли аудиовизуал ҳужжатлар В.Н.Мандральскаялар томонидан олиб борилган тадқиқотларни киритиш мумкин [2].

Иккинчи туркум тадқиқотига М.С.Исакова томонидан амалга оширилган тадқиқотни киритиш мумкин. Тадқиқотчи ўз илмий ишларида Ўзбекистон Республикаси Кино-фото-фоно ҳужжатлари Марказий Давлат архивининг совет ва мустақиллик даври тарихига алоҳида эътибор қаратган[3].

Аммо таъкидлаб ўтиш лозимки, республикаимиз тарихига оид қимматли аудиовизуал манбалар бугунги кунда Ўзбекистон Кинофотофоно ҳужжатлар Миллий архивида сақланиб, уларнинг манбавий аҳамиятини очиб бериш ва тадқиқотларга етказиш долзарб масалалардан ҳисобланади.

3. Тадқиқот натижалари:

Айнан, Республикаимиздаги Ўзбекистон Кинофотофоно Миллий архиви ушбу турдаги архив манбаларини сақловчи марказлардан бири ҳисобланиб, ушбу архивнинг ташкил этилиш тарихи ҳам узоқ йилларга бориб тақалади.

1921 йил Туркистон АССР ХКСнинг 25 январдаги қарорига биноан архивларда қўлёзма ҳужжатлар билан бирга нашр қилинган материаллар ва фотоҳужжатлар ҳам йиғилиб, мазкур ҳужжатларни сақлаш чора тадбирлари кўрилган. Ушбу даврда кинофотофоно ҳужжатлар йиғилган бўлса-да, фақатгина бўлим сифатида фаолият олиб борган. 1935 йил октябр тўнтариши Марказий давлат архиви таркибида фото бўлимини ташкил этилиши натижасида кинофотофоно ҳужжатларнинг янада тартибли равишда амалга оширилишига алоҳида эътибор қартилган.

1940 йилларда Республикадаги сиёсий, маданий, иқтисодий жараёнларни кўплаб фотомухбирлар томонидан тасвирга олиши натижасида, Ўзбекистонда фото ҳужжатларининг

турли ҳил жанрдаги шакллари ортиб борди. Масалан, Э.Юдитский, А.Палехов, Р.Албеков, Р.Шамсиддинов, С.Безносков, С.Маҳкамов каби фотомухбирлар биргина маданий ҳаётнинг меъморчилик, театр, болалар ҳаёти портрет, маиший жанрлари бўйича кўплаб фото ҳужжатларни жамлашган.

Шу йилнинг ўзида архив ходимлари томонидан кинофотофоно ҳужжатларни аниқлаш ва архив сақловига қабул қилиш бўйича услубий кўрсатма ишлаб чиқилди. Кўрсатмада ҳужжатларни фондлар бўйича ҳисобга олиш тизимидан воз кечилиб, уларни сақлов бирлигига кўра рўйхатга олиш тартиби жорий этилган. Аммо таъкидлаб ўтиш лозимки, иккинчи Жаҳон уруши йиллари арафасида нафақат кинофотофоно ҳужжатлар бўйича балки бутун архив соҳасида кадрлар танқислиги долзарб масалалардан бири эди. Ўз навбатида, кинофотофоно ҳужжатлар сақлов бирлигининг ошиб бориши ҳам, ушбу турдаги ҳужжатларни сақловчи марказлашган давлат архивини ташкил этиш заруратини келтириб чиқарди [4].

Айнан, ушбу масала 1942 йил ноябр ойида Ўрта Осиё республикалари архивчилари йиғилишида ҳам Ўзбекистонда Кинофотофоно Марказий Давлат архивини ташкил этиш зарурати таъкидлаб ўтилган. Йиғилиш қарорига кўра, Ўзбекистонда Кинофотофоно марказий давлат архивини ташкил этиш бўйича қарор қабул қилинади[5].

1943 йил 18 мартда Тошкент шаҳрида кино, сурат, овозли ҳужжатлар Марказий давлат архиви ташкил этилиб, унга Қирғизистон Совет Республикасида айнан шундай архивни ташкил этишда иштирок этган А.С.Этделмен директор этиб тайинланади[6].

Ўзбекистон ССР Ички ишлар вазирлиги архив бўлимининг 1959 йил 24 июндаги №82-сонли буйруғига асосан Ўзбекистон ССР кинофотофоно ҳужжатлари Марказий давлат архиви Ўзбекистон ССР Марказий давлат архивининг кинофотофоно ҳужжатлар бўлими сифатида қайта ташкил этилган[7].

1959 йил 5 июнда архивнинг марказий давлат архиви таркибига киритилиши ва уни кино, сурат, овозли ҳужжатлар бўлимига айлантирилиши ҳужжатларни сақлаш ишига анча зарар этказди. Тўрт кишидан иборат бўлган бўлим ўз фаолиятини амалга оширишда мустақил қарорлар қабул қилиш имкониятидан маҳрум бўлган. Лекин шундай бир вазиятда ўзининг фидокорона меҳнати билан архивда фаолият олиб бораётган архивчиларнинг ҳам меҳнатларни эслаб ўтиш жойиз, уларнинг сай-ҳаракатлари сабабли бугунги кундаги кинофотофоно ҳужжатлари миллий архивида сақланиб келинаётган ҳужжатларда уларнинг ҳиссаси кўп.

1960 йилларда ҳукумат вакилларида иборат бўлган махсус комиссия томонидан амалга оширилган текширишлар натижасида архивни қайта ташкил этиш борасидаги бир қатор асосли ҳулосалар эзилди. 1970 йил А.А. Мирзабозовнинг ташаббуси билан Ўзбекистон ССР кино, сурат, овозли ҳужжатлар учун махсус архив биносининг қурилиш ишлари амалга оширилган. Алим Мирзабозовнинг кўрсатмалари билан қурилиш ишлари давомида махсус сақловхоналар лойиҳалари ишлаб чиқилган. 1973 йил февралда Ўзбекистон ҳукумати томонидан “Республика архив ишини қайта ташкил этиш тўғрисидаги” қарор қабул қилиниб, унга асосан кино, сурат, овозли ҳужжатлар марказий давлат архивини қайта ташкил этиш тўғрисида қарор қабул қилинган.

1974 йилда Кинофотофоно ҳужжатлар учун махсус архив биносининг қурилиши якунланганч, Ўзбекистон ССР Кинофотофоно марказий давлат архиви қайта ташкил этилди. Архив учун алоҳида ихтисослашган бионинг қурилиши кинофотофоно ҳужжатларни зарур шарт-шароитларда сақлаш ва уларга илмий-техник ишлов бериш ишлари йўлга қўйилган.

1991 йил Ўзбекистон республикаси мустақилликка эришгач, архив Ўзбекистон Республикаси кино, сурат ва овозли ҳужжатлар Марказий давлат архиви деб номланди[8].

2019 йилда Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорига кўра, Ўзбекистон Республикаси кино, сурат ва овозли ҳужжатлар Марказий давлат архиви Ўзбекистон Кинофотофоно ҳужжатлар Миллий архиви мақоми берилди [9].

Миллий архив ҳужжатлари хорижий илмий изланувчилар ва тарихий-маданий мерос ташкилотларининг доим эътиборида бўлиб, дунёнинг турли бурчакларидан келган

тадқиқодчилар илмий изланишлар олиб боришмоқда. Жумладан, архивга Франция, АҚШ, Қозоғистон, Исроил, Япония, Германия, Корея Республикаси, Австрия, Буюк Биритания, Италия, Канада ва бошқа кўплаб мамлакатлардан тадқиқотчилар ташриф буюришади. Шунингдек, архив ходимлари кўплаб хорижий мамлакатларда хизмат сафарлари, малака ошириш, халқаро конференцияларда фаол иштирок этиб келмоқда. Хусусан, 1996 йил архив ходими З.М. Сулаймонова Халқаро архивлар кенгашининг Жанубий-Шарқий Осиё минтақавий филиалининг архив ходимлари учун Малазия Миллий архивида ташкил этилган “Ҳужжатларни бошқариш” ўқув курсида халқаро архив қонунчилиги, архив ҳужжатлари қимматдорлигини экспертиза қилиш, сақлаш, тавсифлаш ва улардан фойдаланиш бўйча ишларни ташкил этиш бўйича малака ошириб келган. Ўз навбатида ушбу архив ходимлари Корея республикасида ҳам архив иши ва электрон ҳужжатлар билан ишлаш бўйича малака ошириб келишган. Бугунги кунда архив сақловхоналардаги иқлимни назорат қилиш, сканерлаш, кино ҳужжатларни намойиш қилиш, видеокамера, овозни такрорлаш, аудио ҳужжатларни тинглаш ва рақамлаштириш учун энг замонавий техник воситалар билан жиҳозланган.

Ўзбекистон Кинофотофоно Миллий архиви Ўрта Осиёдаги энг йирик ва Ўзбекистондаги ягона, махсус ҳужжатлар сақлови учун ихтисослашган архив ҳисобланади. Архивда тарихий ва маданий аҳамиятга эга бўлган ноёб ҳужжатлар ва илмий оммабоп филмлар, баъдий ва ҳужжатли овозли ёзувлар ҳамда фотосуратлар тўпланган. Ўзбекистон Кинофотофоно ҳужжатлари Миллий архивида сақланаётган ҳужжатларда XIX асрнинг иккинчи ярмидан то ҳозирги давргача Туркистон ва Ўзбекистонда яшаган ва яшаётган халқлар ҳаётининг барча жабҳалари акс этган[10].

Архивда XIX асрнинг 60-йилларидан бошлаб фото, фоно ва кино ҳужжатлар сақланиб, 0,3 миллионга яқин йиғмажилдлар МАФ (Миллий архив фонди) ҳужжатларини ташкил этади ва улардан 44 минг йиғмажилдлар алоҳида қимматли ҳужжатлар ҳисобланади[11].

Аниқса, Мустамлака давр суратли ҳужжатларда Туркистон ўлкасидаги миллий-озодлик ва инқилобий ҳаракат (1898, 1905-1907-йиллар) кўриниши, чор Россия маъмурлари томонидан ўлканинг бошқаруви, уларнинг маҳаллий ҳокимияти билан муносабатлари, суд органлари фаолияти, Қўқон хонлиги ва Бухоро амирлигининг халқаро муносабатлари ва алоқалари, мусулмонлар ва дини ва турмуш тарзи акс тасвирланган[12].

Ўзбекистоннинг 1924-1941 йиллар ҳамда II жаҳон уруши давридаги фото ва кино репортажлари фото ҳужжатларининг янада кўпайишига сабаб бўлди. Уруш фото-йилномаларини яратишда турли мамлакатлар фотомухбирлари катта хиссаларини қўшдилар. 1950-1980 йиллар ҳужжатли фото санъати, жаҳоннинг энг йирик агентликлари томонидан жўнатилган репортёрларнинг саёҳатда яратган жанрли фотографиялари ривожига билан характерланади[13].

Ўзбекистон Республикаси мустақиллик даври кино, сурат ва овозли ҳужжатлари Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг эълон қилиниши, демократик жамият қурулиши, давлат бошқарувининг янги тизимини вужудга келиши, марказий органлар фаолиятининг мақсади ва вазифасифаларининг ўзгариши, банк тизимининг қайта ташкил этилиши, жаҳон томонидан Ўзбекистон Республикаси мустақиллигининг тан олинishi, чет эл мамлакатлари билан дипломатик алоқаларнинг ўрнатилиши, кўп партияликнинг ва жамоат ҳаракатининг вужудга келиши, бозор иқтисодиёти, тадбиркорларнинг ривожланиши, янги маънавий дунё қарашининг вужудга келишини ўзида акс эттирган ноёб ҳужжатлар сақланган.

Архивда ўтган давр мобайнида архив иши ва иш юритиш соҳасида зарур инфратузилма яратилди, архив ҳужжатларини жамлаш, ҳисобга олиш, сақлаш ва улардан фойдаланишда ижобий натижаларга эришилди ҳамда муайян интеллектуал ва технологик салоҳият шакллантирилди. Миллий архив фонди Ўзбекистон халқининг моддий ва маънавий ҳаётини акс эттирган, тарихий, илмий ва маданий аҳамиятга эга бўлган архив ҳужжатлар билан бойитилди. Шу билан бирга, таҳлил ва ўрганиш натижалари архив иши ва иш юритиш соҳасига замонавий ахборот-коммуникация технологияларни жорий қилиш, давлат архивларини моддий-техника базасини яхшилаш, архив ҳужжатларини жамлаш, давлат

ҳисобига олиш, сақлаш ва улардан фойдаланишнинг замонавий механизмларини қўллаш зарурати мавжудлигидан далолат бермоқда.

Ўзбекистон Кинофотофоно ҳужжатлари миллий архивида бугунги кунда сақланаётган фото, фоно, аудиовизуал, кино ҳужжатлар мавжуд бўлиб бир сўз билан айтганда архивда 273000 дан ортиқ сақлов бирлигидаги ҳужжатлар мавжуд. Кино, сурат, овозли ҳужжатлар ва видео-овозли ёзувлар Ўзбекистон Республикаси Миллий архив фонди тизимида алоҳида ўрин эгаллайди.

4.Хулосалар:

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон Кинофотофоно Миллий архивида сақланаётган аудиовизуал манбалар нафақат республикамізда, балки, Ўрта Осиё миқёсида ҳам ўзининг тарихийлиги билан ажралиб туради. Ушбу манбаларда акс этган тарихий воқеа ходисалар ҳақида материаллар ўша даврни тасаввур қилиш имконини беради. Ушбу маданий меросимизни асраб авайлаш ва келажак авлодга етказиш архивчи ва тарихчилар учун муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Иктибослар/Сноски/ References:

1. Шамаева Ф.М. Кинофотодокументы как источники истории КПСС (на материалах Узбекистана 1917–1937 гг.): дис... канд. истор. наук. – Ташкент: ТашГУ. 1975. 162 с;
2. Мандральская Н.В. Аудиовизуальные источники историко-партийной науки и их использование в изучении деятельности партии: На материалах Узбекистана периода Великой Отечественной войны 1941-1945 гг.: Дисс.канд.ист. наук. – Ташкент: ТашГУ. 1981. 328 с.
3. Исакова М.С. XIX аср охири XXI аср бошларида Ўзбекистонда архив ишининг шаклланиши ва ривожланиши. – Тошкент.: Университет, 2017. – Б 279.
4. Rashidov O. O‘zbekistonda arxiv ishi tarixi arxivshunoslik. o‘quv qo‘llanma. Toshkent – 2019. – B 102-103 bet
5. O‘zbekiston kinofotofono hujjatlari milliy arxivi / U.M. Yusupov, A.O. Aliyev, A.V. Mahkamov.- Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, - 2023. – B. 12
6. Rashidov O. O‘zbekistonda arxiv ishi tarixi arxivshunoslik. o‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2019. – B. 102.
7. O‘zbekiston kinofotofono hujjatlari milliy arxivi / U.M. Yusupov, A.O. Aliyev, A.V. Mahkamov. - Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, - 2023. – B 15.
8. Rashidov O. O‘zbekistonda arxiv ishi tarixi arxivshunoslik. o‘quv qo‘llanma. Toshkent – 2019. B – 103-104.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 сентябрдаги “Ўзбекистон Республикасида Архив иши ва иш юритишни такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” ПФ-5834-сон Фармони
10. O‘zbekiston kinofotofono hujjatlari milliy arxivi / U.M. Yusupov, A.O. Aliyev, A.V. Mahkamov. - Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, - 2023. – B 199-201.
11. <https://www.archive.uz/post/ozbekiston-arxivlar>.
12. Rashidov O. O‘zbekistonda arxiv ishi tarixi arxivshunoslik. o‘quv qo‘llanma. Toshkent – 2019. B – 105.
13. Rashidov O. O‘zbekistonda arxiv ishi tarixi arxivshunoslik. O‘quv qo‘llanma. Toshkent – 2019.B – 104.

ЎТМИШГА НАЗАР

2 МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР 2

LOOK TO THE PAST
SPECIAL ISSUE 2

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000